

WOLFGANG DEUSCHL

A büntetés-végrehajtás Bajorországban

Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim!

Rövid előadásomban a Bajor Börtönszolgálat, a bajorországi büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetét vázolom fel.

Szervezet

A Bajor Börtönszolgálat központi hivatala a bajor Igazságügyi Minisztériumban található. A „Börtön-szolgálat” osztály összesen 25 munkatársat foglalkoztat. Feladatköréhez tartozik a börtön-szolgálat szervezése; az állományt érintő ügyek – mint az alapképzés és a továbbképzés – intézése; minden börtönintézet költségvetésének meghatározása és megvalósítása; az építési feladatok ellátása; együttműködés a börtön-szolgálatot érintő törvényhozás területén; a fogvatartottak általános képzési és szakmunkás-képzési ügyeinek intézése; az elítélt-foglalkoztatás, valamint a kérvények és a panaszok kivizsgálása.

Az Igazságügyi Minisztérium és büntetés-végrehajtási intézetek közé nincs beiktatva közbülső hatóság. A központi hivatal – amelynek a képviselői rendszeresen látogatják és ellenőrzik Bajorország börtöneit – és a börtönintézetek közötti kapcsolatok jónak bizonyultak az elmúlt időszak folyamán. Ez a kapcsolattartás lerövidíti a döntéshozatalt és biztosítja, hogy a minisztérium ne szakadjon le a börtön-szolgálat által alkalmazott gyakorlattól.

Bajorország 36 börtönrel (21 független és 15 társintézet), illetve összesen 11220 férőhellyel rendelkezik. Ebből 726 a női férőhelyek száma. Ezen kívül hat intézet szolgál fiatalkorúak fogvatartására.

A Bajor Börtönszolgálat személyi állományának alap- és továbbképzését biztosító Bajor Büntetés-végrehajtási Iskola Straubingban található.

Említésre méltó, hogy a bajor börtönökben elhelyezett fogvatartottak száma drámai módon megemelkedett az elmúlt években. Míg 1991-ben az átlagos fogvatartotti létszám 9724 elítélt volt, ez a szám 1994-re 11852-re nőtt, 1998-ban pedig az átlagos csúcserték 12600 volt. A fogvatartottak száma később is magas szinten mozgott, 2002-ben 11953 elítéltilétszámnál állapodott meg.

2003. november 11-én összesen 12427 volt a fogvatartotti létszám: közülük 11694 férfi és 733 nő.

Ennek a helyzetnek a fő okai a következők: erőteljesen megnőtt a vizsgálati fogságban lévő külföldi fogvatartottak és elítéltek száma a keleti szomszédos országok határainak megnyitását követően; fokozódott a súlyos bűnelkövetés globalizációja – különösen a szervezett bűnözés és a kábítószerrel kapcsolatos bűnözés terén –; valamint a kitoloncolásra váró fogvatartottak létszámának emelkedése. Jelenleg az előzetesen fogvatartottak 47,4 százaléka külföldi állampolgár. Pillanatnyilag a külföldi állampolgárok a teljes fogvatartotti létszám 33 százalékát teszik ki. Március 31-én 108 ország polgárai képviseltették magukat a 3963 külföldi fogvatartott között.

A büntetés-végrehajtási illetékességét egy ún. „Végrehajtási terv Bajorország részére” elnevezésű dokumentumban határozták meg. Az előzetes letartóztatás – rendszerint – a büntetőeljárást kezdeményező ügyészi hivatal székhelyén valósul meg. A vizsgálati fogvatartás legjelentősebb színhelyei: München (1451 férőhely), Nürnberg (1050 férőhely) és Augsburg (253 férőhely).

A szabadságvesztés büntetés végrehajtása során a következő szabályok érvényesülnek:

Azok a jogerős elítéltek, akik korábban még nem voltak börtönbüntetésre ítéelve, vagy csak legfeljebb három hónapra, azok az „első elkövetők” kategóriába sorolva kerülnek börtönbe. A büntetett előélettel rendelkező jogerős elítéltek az ún. „rendszeres elkövetők” kategóriájába kerülnek.

A női elítéltek többnyire az Aichach-i büntetés-végrehajtási intézetben kerülnek börtönzésre. A fiatalkorúak Ebrach, Neuburg-Herrenwörth és Laufen-Lebenau börtöneiben töltik le büntetésüket.

A büntetés-végrehajtás feladata

A német büntetés-végrehajtási törvény 2. paragrafusa az alábbiak szerint rendelkezik: „A szabadságvesztés végrehajtása révén a fogvatartottat képessé kell tenni arra, hogy a jövőben szociális felelősséggel, bűncselekményektől mentes életet éljen a társadalomban. A szabadságvesztés büntetés letöltése ezen kívül a közérdeket is szolgálja azzal, hogy védelmet nyújt a további bűncselekményekkel szemben.”

Ez a meghatározás a büntetés-végrehajtás valamennyi felelős munkatársát az alábbiakra kötelezi:

a) minden igazolható lépést tegyen meg a börtönbüntetés végrehajtása során, amely elősegíti a visszaeső bűnelkövetés megakadályozását és az elítélt társadalmilag felelős életvitelét a jövőben,

b) legyen tekintettel a törvénytisztelő állampolgárok biztonságára is, és mindent kövessen el annak érdekében, hogy a lakosság védve legyen a további bűncselekményektől.

Ezek az elvek határozzák meg a munkát a bajor börtönökben.

Elítélt-munkáltatás

Az elítélt társadalmi reintegrációját célzó erőfeszítéseknél meghatározó fontossággal bír a rendszeres munkára való ösztönzés, valamint – szükség esetén – a szakmai oktatás és a továbbképzés. Érdemi és hasznos munkával az elítéltet hozzá lehet szoktatni

egy olyan életformához, amely saját munkájára alapoz. Ebből kiindulva a büntetés-végrehajtási törvény előírja, hogy a jogerős elítéltek (szemben az előzetes fogvatartottakkal, akik nem kötelesek dolgozni) kötelesek fizikai képességeiknek megfelelő munkát vállalni.

Az elítéltek a börtönhöz tartozó létesítményekben, a börtön területén kialakított vállalkozói műhelyekben dolgoznak, vagy az erre alkalmas külső létesítményekbe járnak ki napi munkavégzésre. Ehhez járulnak hozzá a végrehajtó intézet számára végzett tevékenységek.

Az Igazságügyi Minisztérium folyamatos erőfeszítéseket tesz az elítéltek rendszeres foglalkoztatási lehetőségeinek bővítésére, ezért jelentős beruházásokat végzett és végez.

A börtönökben kialakított munkahelyek és más foglalkoztatási lehetőségek csak akkor tarthatók fenn és bővíthetők tovább, ha többek között a szabadpiaci vállalkozások is megnyerhetők az együttműködéshez. Ez sok energiát szabadít fel.

Iskolai programok és szakmunkásképzés az elítéltek számára

2000-ben

- a felnőtt férfi elítéltek 18 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 28 százaléka,
- a fiatalkorú férfi elítéltek 58 százaléka,
- a fiatalkorú női elítélteknek pedig 40 százaléka nem rendelkezett iskolai végzettséggel.

Nem fejezték be a szakiskolát:

- a felnőtt férfi elítéltek 42 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 58 százaléka,
- a fiatalkorú férfi elítéltek 66 százaléka
- a fiatalkorú női elítéltek 65 százaléka.

A fentiek különösen indokolttá teszik, hogy a Bajor Börtönszolgálat olyan programokat nyújtson az elítélteknek, amelyek révén felzárkózhatnak az oktatás területén. Tanfolyamok vannak a középfokú oktatási végzettség utólagos megszerzésére. Egyes fiatalkorú börtönökben szakmunkásképzés folyik. Emellett jelenleg 865 szakmunkás képzésére van férőhely, ebből 545 felnőttet fogvatartó intézetekben, 320 pedig fiatalkorú börtönökben.

Enyhébb végrehajtási szabályok és eltávozás

A végrehajtási szabályok enyhítése, mint például az intézeten kívül végzett munka, a munkavégzésre adott kimenő, rövid eltávozás kísérettel, rövid eltávozás kíséret nélkül, valamint a szabadság a kezelés fontos elemei a büntetés-végrehajtásban. A rövid eltávozás és különösen a szabadság elősegíti az elítéltek társadalmi kapcsolatainak ápolását és a szabadulás előkészítését.

A külső munka és a munkavégzésre adott kimenő az elítélt munkájának értelmes területekre csoportosítását szolgálja, és lehetővé teszi a részvételt az intézeten kívül szak-
képzésben és oktatásban.

Az enyhített büntetés-végrehajtás és a szabadság biztosításának elengedhetetlen előfeltétele, hogy megfelelő biztonsággal kizárható legyen a szökés, az újabb bűnelkövetés, vagy más visszaélés veszélye.

A bajorországi börtönök megbízható kiválasztási gyakorlatának köszönhetően az enyhített büntetés-végrehajtás és a szabadságra bocsátás alkalmazása terén nagyon alacsony a hibaszázalék.

A 2002-ben engedélyezett 24518 eltávozásból csupán 62 elítélt nem tért vissza, illetve nem önként tért vissza.

2002-ben 14177 rövid eltávozás engedélyezésére került sor. Ebből 18 esetben – azaz az esetek 0,12 százalékában – fordult elő, hogy az elítélt nem tért vissza, illetve nem önként tért vissza.

A kábítószerfüggő elítéltek kezelése

A bajor börtönökben a drogfüggők kezelése nem a többi elítélttől elkülönítve történik, a helyi tapasztalatok szerint ugyanis a többi elítélttel együtt történő elhelyezés megkönnyíti a kábítószer-fogyasztók kezelését.

2002. március 31-én 1193 olyan elítélt tartózkodott a bajorországi börtönökben (ez az összes jogerős elítélt 15 százaléka), akiket a kábítószerekre vonatkozó törvényben meghatározott bűncselekmények alapján ítéltek el. A drogfüggő vagy a drogok által veszélyeztetett elítéltek valós száma ennél valószínűleg nagyobb.

A kábítószerfüggő elítéltek kezelését a börtönben – a helyi feltételektől függően – saját, részidős vagy szerződéses szakértők végzik. Nagy hangsúlyt helyeznek a börtön-szolgáltatáson kívüli kezelést és tanácsadást nyújtó intézményekkel való együttműködésre (drogtanácsadók, közegészségügyi hivatalok, önkéntesen vállalt kezelést biztosító intézetek). Az említett intézetek képviselői bejárnak a börtönökbe, tanácsadás és kezelés céljából. Erre a célra a bajor tartományi kormányzat évente mintegy 1,5 millió eurót különít el.

A női fogvatartottak büntetés-végrehajtása

Más európai országokhoz hasonlóan a női fogvatartottak részesedése a teljes börtön-népességben viszonylag alacsony. 1994-ben a női fogvatartottak aránya 4 százalék volt, időközben ez a szám 6,2 százalékra emelkedett. Ez az érték azt jelenti, hogy 1992-ben 421 női elítélt volt, 2002-ben pedig az átlagos női elítéltszámmal 728 főt tett ki.

A női elítéltek viszonylag alacsonyabb aránya szükségszerűen erősebb centralizációt tesz szükségessé, mint a férfi fogvatartottak esetében. Ez ugyanakkor problémát okoz a női elítéltek családi és szociális kapcsolatainak ápolása terén.

A női jogerős elítéltek mintegy 31 százaléka férjezett, 26 százalékuk elvált.

Az idevágó férfi elítéltekre vonatkozó adatok: 23 százalék nő, 18 százalék elvált.

A végrehajtás költségei

2002-ben az összes fogvatartott nettó fogvatartási költségei 287,6 millió eurót értek el. Ezzel szemben az összesített bevétel 47,6 millió euró volt.

2002-ben az egy fogvatartottra vetített – minden kiadást számításba vevő – átlagos fogvatartási költség napi 70 euró alatt maradt.

A büntetés-végrehajtás személyi állománya

A bajor büntetés-végrehajtási intézetekben összesen 4981 álláshely van (a képzés alatt lévöket nem számítva).

Ezek megoszlása a következő:

- 26 álláshely a lelkészeknek,
- 45 álláshely az orvosoknak,
- 55 álláshely a pszichológusoknak,
- 47 álláshely tanároknak,
- 124 álláshely szociális munkásoknak,
- 56 álláshely a börtönvezetés és az adminisztráció tagjainak (beleértve a börtönigazgatókat és az osztályvezetőket),
- 3640 álláshely az általános börtönrendészeti területeken, ideértve a beteggondozást,
- 451 álláshely a munkáltatásban foglalkoztatott dolgozók számára.

Alapképzés és továbbképzés

1980-ban kezdte meg működését a Bajor büntetés-végrehajtási Iskola Straubing városában.

Az iskola oktatja és képi az általános börtönrendészeti állományt, a munkáltatást végző állományt, valamint középvezetői szintű adminisztratív állományt. A képzési időszak az általános börtönrendészeti állomány esetében körülbelül 20 hónap. Emellett mintegy 2000 alkalmazott vesz részt körülbelül 180–200 képzési programban évente.

Társadalmi munkát végző munkatársak

A bajorországi börtönökben fogvatartott elítéltek kezeléséből már sok éve részt vállalnak a társadalmi munkát végző munkatársak. Az ő munkájuk – hatáskörükön belül – megkönnyítheti a fogvatartottak személyes problémáinak megoldását: segítenek az elítéltek továbbtanulásában és szakképzésében, továbbá – s ez a legfontosabb – az elítéltek szabadulásra való felkészítésében.

Jelenleg több mint 450 polgár jogosult a fogvatartottakkal való egyéni gondoskodásra, és további 700 személy teljesít társadalmi munkát, ún. tiszteletbeli munkatársi feladatot a Bajor Börtönrendészeti Igazgatásnál. Ők tanácsadással foglalkoznak, valamint sport- és más szabadidős tevékenységet végző csoportokat vezetnek, segítik az elítélteket személyes problémáik megoldásában, a lakás- és az álláskeresésben, továbbá kíséretet nyújtanak rövid eltávozások alkalmával.

Építkezések

Jóllehet 1991 óta több mint 433 millió eurót költöttünk építkezésre, s az említett időszakban számos új modern férőhelyet sikerült létesíteni, a Bajor Börtönrendészeti

előtt máig is komoly feladatok állnak. Különösen annak a feladatnak a teljesítése élvez elsőbbséget, amelynek célja a börtönök befogadó kapacitásának a várható elítéltlétszámhoz való igazítása, megkísérelve az egyfős elhelyezést a zárakban.

1997-ben egy 612 főt befogadó új börtön helyeztek üzembe Würzburgban. Ebben az évben fejeződött be egy új börtön létesítése Kempten városában 338 férőhellyel.

2002 óta egy 415 főt befogadó új börtön építése folyik Landshutban, ez a beruházás a terv szerint 2006-ban fejeződik be.

Távlatok – prognózis

Kijelenthetem, hogy a bajor börtönszolgálat munkája nem lesz könnyebb a jövőben. További emelkedés várható a fogvatartottak létszámát tekintve. Ugyanakkor a személyi állomány növekedésére, amely nagyon sürgős lenne, nem lehet számítani a rossz gazdasági helyzet, és a valamennyi német tartományt jellemző magas lakossági terhek miatt.

Köszönöm a figyelmüket!